

Петрушэўская Юлія Анатольеўна

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова

(г. Магілёў, Беларусь)

petrushevskaja@msu.by

ПРЫНЦЫПЫ ФУНКЦЫЯНАЛЬНАЙ ДЫФЕРЭНЦЫЯЦЫ ЎСТОЙЛІВЫХ АДЗІНАК БЕЛАРУСКОЙ МОВЫ

У артыкуле разглядаюцца крытэрыі, прынцыпы і методыка вызначэння мінімальнага мностваў (найбольш функцыянальна актыўных) фразеалагічных адзінак, прыказкавых адзінак, крылатых (афарыстычных) адзінак, у якіх максімальна (найбольш усебакова і разнастайна) рэпрэзентаваны асаблівасці семантыкі, структуры, функцыянавання адзінак фразеалагічнага, прыказкавага, эпітанімічнага фондаў беларускай мовы. Вызначаны спісы найбольш ужывальных фразеалагічных, прыказкавых і эпітанімічных адзінак у сучаснай беларускай літаратурнай мове.

Ключавыя словы: беларуская мова, устойлівыя адзінкі, моўны мінімум, асноўны фонд, актыўны слоўніковы запас

The article examines the criteria, principles, and methodology for determining the minimum set of (most functionally active) phraseological units, proverbial units, winged (aphoristic) units, in which the features of semantics, structure, and functioning of phraseological, proverbial, and eponymic units of the Belarusian language are most comprehensively and diversely represented. The lists of the most frequently used phraseological, proverbial and eponymic units in the modern Belarusian literary language have been determined.

Keywords: Belarusian language, stable units, language minimum, basic fund, active vocabulary

Даследаванне выканана ў межах тэмы НДР «Беларуская фразеалогія, парэміялогія, моўная афарыстыка ў кантэксце еўрапейскіх моў і культур (сінхронічны і дыяхранічны аспекты)» (ДР № 20211335) падпраграмы «Беларуская мова і літаратура» Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў 2021–2025 гг. (тут асвятляюцца этап даследавання ў 2022 – першай палове 2023 гг.).

Аktуальнасць даследавання заключаецца, па-першае, у распрацоўцы ў беларускім мовазнаўстве метадалагічных прынцыпаў вызначэння мінімальнага мностваў устойлівых адзінак, у якіх максімальна рэпрэзентаваны іх семантычныя, структурныя і функцыянальныя ўласцівасці; па-другое, у моўна-нарматыўным апісанні фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных

(эптанімічных) адзінак сучаснай беларускай літаратурнай мовы; па-трэцяе, у лексікаграфічнай распрацоўцы беларускіх фразеалагізмаў, прыказак, моўных афарызмаў у тлумачальных, вучэбных, перакладных слоўніках.

Мэта – распрацаваць крытэрыі вызначэння і вызначыць мінімальныя мноствы (моўны мінімум, асноўны моўны фонд, моўны эсэнцыум, моўны оптымум) устойлівых адзінак беларускай мовы (фразеалагічных адзінак, прыказкавых адзінак, афарызтычных адзінак).

Задачы даследавання:

1) распрацаваць крытэрыі вызначэння мінімальных мностваў устойлівых адзінак, у якіх максімальна рэпрэзентаваны семантычныя, структурныя, функцыянальныя ўласцівасці беларускай фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарызтыкі;

2) вызначыць мінімальныя мноствы фразеалагічных адзінак, дыферэнцыяваных у дыяхраніі і сінхраніі, ва ўласна лінгвістычным і ў сацыякультурным аспектах (фразеалагічны мінімум, асноўны моўны фонд, моўны эсэнцыум, моўны оптымум);

3) вызначыць мінімальныя мноствы прыказак, дыферэнцыяваных у дыяхраніі і сінхраніі, ва ўласна лінгвістычным і ў сацыякультурным аспектах (прыказкавы мінімум, асноўны моўны фонд, моўны эсэнцыум, моўны оптымум);

4) вызначыць мінімальныя мноствы афарызтычных (эптанімічных) адзінак, дыферэнцыяваных у дыяхраніі і сінхраніі, ва ўласна лінгвістычным і ў сацыякультурным аспектах (эптанімічны мінімум, асноўны моўны фонд, моўны эсэнцыум, моўны оптымум).

У выніку даследавання ўпершыню распрацаваны метадалагічныя падставы для дыферэнцыяцыі фразеалагічнага фонду, прыказкавага фонду, эптанімічнага фонду беларускай мовы ў дыяхраніі і сінхраніі ва ўласна лінгвістычным і ў сацыякультурным аспектах. Вызначаны мінімальныя мноствы (моўны мінімум, асноўны моўны фонд, моўны эсэнцыум, моўны оптымум) фразеалагічных, прыказкавых, афарызтычных (эптанімічных) адзінак, у якіх максімальна рэпрэзентаваны семантычныя, структурныя, функцыянальныя ўласцівасці фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарызтыкі (эптанімікі).

Найбольш распаўсюджаныя фразеалагічныя адзінкі прадстаўлены ў ядры фразеалагічнага моўнага мінімуму, куды ўваходзяць толькі такія адзінкі, што сустракаюцца ва ўсіх чатырох мноствах або ў большасці з іх (г.зн. усе разам падкам рэпрэзентуюць асноўныя моўныя характарыстыкі фразеалагізмаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове).

Вызначана, што такіх фразеалагізмаў каля 220, напрыклад (першыя і апошнія дваццаць адзінак): *абводзіць (абкручваць) вакол (кругом) пальца каго, абкручваць вакол пальца каго, абедзвюма рукамі, абіваць (паабіваць) парогі чые, каму, каго, чаго, абсалютны нуль, агарод (гарод) гарадзіць, агнём і мячом, аббівацца (аббіцца) рукамі і нагамі ад чаго, ад варот наварот, ад гарышка паўварышка, аддаваць (аддаць) сэрца каму, аддаць канцы, адкрываць (адкрыць)*

Амерыку, адкрытых дзвярэй дзень (дні), адна> скура ды косці засталіся на кім, у каго, ад каго, ад усяго сэрца, ақунауца з галавой у што, бачыць наскрозь, баяцца свайго (уласнага) ценю, без задняй думкі, без пяці мінут, ... што (як, нібы) з гусі вада з каго, каму, шукаць учарашняга дня, шыта (шыта) белымі ніткамі, язык адняўся ў каго, язык без касці (касцей) у каго, язык добра падвешаны ў каго, язык заплятаецца (заплятаўся) у каго, чый, язык зломіш, язык не паварочваецца ў каго, як асінавы ліст калаціцца, дрыжаць, трымцець, якая муха ўкусіла каго, як дзве кроплі вады, як за каменнай сцяной, як з месяца зваліўся (-лася, -ліся), як зрэнку вока берагчы, аберагаць і пад., якім ветрам занесла каго куды, як кошка з сабакам (як сабака з кошкай) жыць (пражыць), як тштаніцу (няньку) прадаўшы спаць, як рукой зняло што, як (што) костка ў горле каму.

Найбольш распаўсюджаныя прыказкавыя адзінкі прадстаўлены ў ядры прыказкавага моўнага мінімуму, куды ўваходзяць тыя адзінкі, што сустракаюцца ва ўсіх чатырох мноствах або ў большасці з іх, якія ўсе разам цалкам рэпрэзентуюць асноўныя моўныя характарыстыкі прыказак у беларускай мове.

Вызначана, што такіх прыказак каля 130, напрыклад (першыя і апошнія дзесяць адзінак): *Абязанка-цацанка (Абязанкі-цацанкі), а дурному (дурню) радасць; Адальюцца (Адрыгнуцца) воўку авечыя (каровіны) слёзкі (слёзы); Адвага гарады бярэ або Адвагаю і пекла пяройдзеі; Ад добра добра (Ад добрага лепшага) не шукаюць; <Адна> галава добра, а ўзве <яшчэ> лепей (лепі); Адзін за ўсіх, усе за аднаго / Усе за аднаго і адзін за ўсіх; Адзін у полі не воін; Адклад не ідзе на (ў) лад / З адкладу няма ладу; Адна бяда не ходзіць <другую за сабой водзіць> / Бяда адна не ходзіць <другую за сабой водзіць> / Бяда з бядою ходзіць / Бяда бяду родзіць / Бяда ідзе і бяду вядзе / Бяда не ходзіць адна; Адна ластаўка вясны не робіць / Першая ластаўка (Першы шпак) вясны не робіць; ... Язык мой – вораг мой; Язык у роце, як чорт у балоце; Языку дай волю – завядзе ў няволю; Яіка мудрэйшае за курыцу; Як гукнеца, так і адзавеца або Як гукнеш, так і адгукнеца; Як дбаеш, так і павягу маеш або Якая справа, такая і слава; Як няма, так і дарма; Як ясі, так і робіш / Які ў ядзе, такі і ў працы; Якая матка, такое і дзіцятка; Які пастух, такая і чарада / Які поп, такі і прыход; Якое карэнне, такое і насенне.*

Найбольш распаўсюджаныя эпітанімічныя (афарыстычныя) адзінкі прадстаўлены ў ядры эпітанімічнага (афарыстычнага) моўнага мінімуму, куды ўваходзяць толькі тыя адзінкі, што сустракаюцца ва ўсіх чатырох мноствах або ў большасці з іх (г. зн. усе разам цалкам рэпрэзентуюць асноўныя моўныя характарыстыкі крылатых выразаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове).

Вызначана, што такіх крылатых выразаў каля 100, напрыклад (першыя і апошнія пяць адзінак): *Ад вялікага да смеінага адзін крок; Адзін за ўсіх <i>i> усе за аднаго / Усе за аднаго і адзін за ўсіх; Адна ластаўка вясны не робіць; Апетыт прыходзіць у часе яды; Багатыя таксама плачучы; ... Шлюбны вершацца на нябёсах; Шляхі божыя (боскія) невядомыя; Шлях у пекла высланы добрымі намерамі; Што пасееш, тое і пажнеш; Шукайце жанчыну!*

Трэба адзначыць, што пэўная колькасць найбольш распаўсюджаных эпітанімічных (афарыстычных) адзінак адначасова ўжываюцца як прыказкі, наколькі часткова страцілі ў свядомасці носьбітаў мовы асацыяцыйную сувязь з тэкставай крыніцай свайго паходжання, але распаўсюджанасць большасці такіх адзінак залежыць менавіта ад ведання крыніцы іх паходжання, якая актуалізуецца ў кантэксце іх ужывання ў маўленні.

Распрацаваны прынцыпы практычнага выкарыстання розных груп найбольш функцыянальна актыўных адзінак фразеалагічнага фонду беларускай мовы пры ўкладанні даведнікаў розных тыпаў – нарматыўных, тлумачальных, вучэбных, перакладных.

Падрыхтаваны матэрыялы для практычнага выкарыстання розных груп найбольш функцыянальна актыўных адзінак фразеалагічнага, прыказкавага, эпітанімічнага фонду беларускай мовы пры стварэнні вучэбных дапаможнікаў па роднай мове і па замежных мовах (англійскай, нямецкай, французскай і інш.).

Вынікі даследавання адпостраваны ў навуковых публікацыях [1–23], у тым ліку ў супрацоўніцтве з замежнымі даследчыкамі [24–32], і ўкаранены ў навучальны працэс у вышэйшай школе (на базе МДУ імя А. А. Куляшова).

Практычная значнасць вынікаў даследавання заключаецца ў тым, што яны знайдучь выкарыстанне ў галіне прыкладной лінгвістыкі (нарматыўнай лексікаграфіі, метадыкі выкладання беларускай мовы, лінгвадыдактыкі роднай і замежнай моў, тэорыі і практыкі перакладу, супастаўляльнай лексікаграфіі беларускай і іншых моў, літаратурнага рэдагавання).

Перспектывы развіцця аб'екта даследавання заключаюцца ў тым, што распрацаваныя крытэрыі вызначэння і вызначання моўных мінімумы, асноўныя моўныя фонды, моўныя эсэнцыумы, моўныя оптымумы фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных (эпітанімічных) адзінак беларускай мовы могуць быць выкарыстаны, па-першае, у стварэнні новых манаграфічных прац, лексікаграфічных распрацовак, лінгвадыдактычных рэсурсаў у галіне агульнай і супастаўляльнай фразеалогіі, парэміялогіі, этгалогіі, а таксама падрыхтоўку кадраў вышэйшай навуковай кваліфікацыі, што забяспечыць далейшае развіццё ў Беларусі навуковай школы па вывучэнні ўстойлівых адзінак беларускай мовы ў яе сувязях з іншымі мовамі свету [33; 34]; па-другое, у стварэнні экспертна значнай прадукцыі ў галіне лінгвістыкі – шэрагу перакладных і вучэбных слоўнікаў для замежных спажыўцоў (тых, хто прафесійна карыстаецца беларускай мовай як замежнай або хто вывучае беларускую мову як замежную) [21; 24; 28; 29; 32; 35; 36]; і па-трэцяе, пры выкладанні замежных моў ва ўстановах адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь [37; 38; 39].

Літаратура

1. Губич, П. А. Общие с другими языками пословицы в составе функционально активных единиц пословичного фонда белорусского языка / П. А. Губич // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнітогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 514.

2. Иванов, Е. Е. Афоризм в кругу малых текстовых форм в устном, письменном и электронном дискурсах / Е. Е. Иванов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика. – 2022. – Т. 13. – № 4. – С. 898–924.

3. Иванов, Е. Е. Методологические основания дифференциации функциональной активности устойчивых единиц / Е. Е. Иванов // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнитогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 516.

4. Иванов, Е. Е. Направления изучения активного состава устойчивых единиц белорусского языка / Е. Е. Иванов, А. В. Тарасова // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнитогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 517.

5. Иванов, Е. Е. Функции афористических единиц в русском языке / Е. Е. Иванов // Русистика. – 2022. – Т. 20. – № 2. – С. 167–185.

6. Иваноў, Я. Я. Асноўныя кампаненты прыказкі як моўнай адзінкі: лексічны склад, граматычная арганізацыя, фармальныя і структурна-смантычныя варыянты / Я. Я. Иваноў, Ю. А. Петрушэўская // Вестні БДПУ Серыя 1. – 2022. – № 1. – С. 75–79.

7. Иваноў, Я. Я. Новая канцэпцыя лінгвакраіназнаўчага слоўніка беларускіх прыказак / Я. Я. Иваноў, Ю. А. Петрушэўская // Жыццё, аддаанае Слову : зб. арт. / адк. рэд. С. В. Маргынкевіч. – Віцебск : ВДУ імя П. М. Машэрава, 2022. – С. 148–153.

8. Иваноў, Я. Я. Праблемы вызначэння і дыферэнцыяцыі аб'ёму афарыстычнага фонду мовы / Я. Я. Иваноў // Фразеология и паремиология на пересечении эпох : сб. науч. ст. / отв. ред. Е. В. Ничипорчик. – Гомель : ГГУ имени Ф. Скорины, 2022. – С. 99–104.

9. Иваноў, Я. Я. Прыказкавая аналогія ў шведскай і беларускай мовах / А. С. Алёшын, Я. Я. Иваноў // Немецкий язык – лингводидактическое обеспечение и методика преподавания – III : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2023. – С. 75–80.

10. Петрушевская, Ю. А. Белорусские параллели вепских пословиц: в поисках типологически общего и этноспецифического / Ю. А. Петрушевская // Bulletin of Ugric Studies. – 2022. – Т. 12. – № 3. – С. 497–505.

11. Петрушевская, Ю. А. Пословицы как афористические единицы в белорусском языке / Ю. А. Петрушевская // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнитогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 524.

12. Петрушевская, Ю. А. Пословицная картина мира как предмет лингводидактики / Ю. А. Петрушевская, А. Б. Тураев // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнитогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 530.

13. Петрушевская, Ю. А. Провербиальные параллели в белорусском и вепском языках / Ю. А. Петрушевская // На перекрестке культур: единство языка, литературы и образования – III : сб. науч. статей / под ред. А. К. Шевцовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2023. – С. 87–92.

14. Петрушевская, Ю. А. Происхождение фразеологических единиц в лингводидактическом аспекте / Ю. А. Петрушевская, Э. М. Джумаева // Актуальные проблемы современной науки, техники и образования : в 2 т. – Магнитогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 515.

15. Петрушевская, Ю. А. Тувинские и белорусские пословицные параллели (типологическая общность на фоне этнокультурной специфичности) // New Research of Tuva. – 2022. – № 3. – С. 241–263.

16. Петрушэўская, Ю. А. Дыялектная лексіка ў складзе спецыфічна беларускіх прыказак / Ю. А. Петрушэўская // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VII : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 116–122.

17. Петрушэўская, Ю. А. Тэарэтычныя і прыкладныя аспекты метадалогіі параўнальнага і гістарычнага апісання ўстойлівых адзінак беларускай мовы на шырокім славянскім і неславянскім моўным фоне / Ю. А. Петрушэўская // *Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2021 г.* / под ред. Н. В. Маковской, Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 225–226.

18. Теплякова, А. Д. Крылатые слова в белорусском языке в аспекте их функциональной активности / А. Д. Теплякова // *Актуальные проблемы современной науки, техники и образования* : в 2 т. – Магнітогорск : МГТУ, 2022. – Т. 2. – С. 529.

19. Теплякова, А. Д. Лексикографическое описание франкоязычных заимствований крылатых слов в белорусском языке / А. Д. Теплякова // *Благословенны первые шаги : сб. науч. статей* / под ред. С. Г. Шулежковой. – Магнітогорск : МГТУ, 2023. – С. 123–128.

20. Цеплякова, А. Д. Аб’ём і аспекты вызначэння паняцця “крылатые слова” ў сучасным беларускім мовазнаўстве / А. Д. Цеплякова // *Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2021 г.* / под ред. Н. В. Маковской, Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 71–73.

21. Цеплякова, А. Д. Прынцыпы ўкладання новага слоўніка іншамоўных крылатых слоў беларускай мовы / А. Д. Цеплякова // *На перекрестке культур: единство языка, литературы и образования – III* : сб. науч. статей / под ред. А. К. Шевцовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2023. – С. 287–291.

22. Цеплякова, А. Д. Функцыянаванне нямецкамоўных запазычанняў крылатых слоў у беларускай мове / А. Д. Цеплякова // *Немецкий язык – лингводидактическое обеспечение и методика преподавания – III* : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2023. – С. 107–111.

23. Tepljakowa, A. D. Uber geflügelte worte (auf Deutsch, auf Russisch, auf Belarussisch) / A. D. Tepljakowa // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VII* : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 127–131.

24. Иванов, Е. Е. Испанско-белорусский словарь пословиц: принципы составления и структура / Е. Е. Иванов, Marc Ruiz-Zorilla Cruzate // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VII* : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 108–116.

25. Иванов, Е. Е. Категоризация пословичной семантики: номологические пословицы / Е. Е. Иванов, О. В. Ломакіна, В. И. Ершов // *Когнитивные исследования языка*. – 2022. – № 4 (51). – С. 112–116.

26. Иванов, Е. Е. Категоризация пословичной семантики: “трюистические пословицы” / Е. Е. Иванов, Д. Д. Комова, Н. Ю. Нелюбова // *Когнитивные исследования языка*. – 2022. – № 3 (50). – С. 214–218.

27. Иванов, Е. Е. Лингвокультурологический комментарий в полилингвальных словарях пословиц / Е. Е. Иванов, М. А. Бредис // *Вопросы лексикографии*. – 2022. – № 26. – С. 5–30.

28. Алёшын, А. С. Беларуска-шведскі парэміялагічны слоўнік: матэрыялы да ўкладання / А. С. Алёшын, Я. Я. Іваноў // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – VII* : сб. науч. статей / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2022. – С. 101–107.

29. Іваноў, Я. Я. Матэрыялы да ўкладання беларуска-шведскага слоўніка прыказак / А. С. Алёшын, Я. Я. Іваноў // *Труды БГТУ Серия 4*. – 2022. – № 1(255). – С. 86–95.

30. Иванов, Е. Е. Наследие Библии в языках и культурах народов России и Беларуси: монография / Е. Е. Иванов, В. А. Маслова, В. М. Мокиенко. – М. : РУДН, 2022. – 406 с.

31. Ivanov, E. Autonomous Aphorisms (Aphorism in the Non-Aphoristic Text) / E. Ivanov, E. Teslenko // West – East. Scientific Journal of ISPOP. – 2021 – Vol. 5. – No. 1. – P. 26–36.

32. Alyoshin, A. Swedish Parallels of Belarusian Proverbs: Structural-Semantic Modeling / A. Alyoshin, E. Ivanov // Scandinavian Philology. – 2023. – Vol. 21. – No. 1. – Pp. 5–23.

33. Іваноў, Я. Я. Фразеалогія, парэміялогія, афарыстыка беларускай мовы і іх сувязі з іншымі мовамі як напрамак даследаванняў навуковай школы па беларускаму і агульнаму мовазнаўству ў МДУ імя А. А. Куляшова (1995–2015) / Я. Я. Іваноў // Итоги научных исследований ученых МГУ имени А. А. Кулешова 2015 г. / под ред. Е. К. Сычовой. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2016. – С. 91–93.

34. Петрушевская, Ю. А. Белорусская паремиология конца XX – начала XXI века (1991–2014 гг.): библиографический обзор / Ю. А. Петрушевская, Е. Е. Иванов // Паремология в дискурсе. – М. : URSS : Ленанд, 2015. – С. 252–292.

35. Іваноў, Я. Я. Да складання слоўніка крылатых афарызмаў беларускай мовы з іншамовных крыніц / Я. Я. Іваноў // Славянская фразеология и паремология : сб. науч. статей. Вып. 3 / редкол.: Е. И. Тимошенко (отв. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2023. – С. 88–95.

36. Цеплякова, А. Д. Лексікаграфічнае апісанне крылатых слоў з іншамовных (еўрапейскіх і амерыканскіх) літаратурных і фальклорных крыніц у сучаснай беларускай літаратурнай мове / А. Д. Цеплякова // Славянская фразеология и паремология : сб. науч. статей. Вып. 3 / редкол.: Е. И. Тимошенко (отв. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2023. – С. 235–241.

37. Василенко, Е. Н. English. Developing Speaking and Writing Skills : в 2 ч. / Е. Н. Василенко, Е. Е. Иванов, А. Н. Шестернёва. – Мн. : РИВШ, 2023. – Ч. 1. – 292 с.

38. Василенко, Е. Н. English. Developing Speaking and Writing Skills : в 2 ч. / Е. Н. Василенко, Е. Е. Иванов, А. Н. Шестернёва. – Мн. : РИВШ, 2023. – Ч. 2. – 216 с.

39. Василенко, Е. Н. Английский язык. Уровень 1 = English. Perspective 1 : учеб. пособие / Е. Н. Василенко, М. Дубин, Ю. А. Книга. – Мн. : РИВШ, 2023. – 280 с.